

Fylkeskommunale tegnspråklige barnehager og skoler

Et forslag til hvordan et tegnspråklig opplæringstilbud kan organiseres i barnehager og skoler

Forslagsstiller: SVs Tegnspråknettverk

Dato: 23. april 2021

Forslag til kulepunkter i arbeidsprogrammet

SV vil:

- Ha fylkeskommunale tegnspråklige barnehager for å sikre godt samarbeid, kompetansemiljø og godt barnehagetilbud for tegnspråklige barn på tvers av kommunene.
- Ha fylkeskommunale tegnspråklige skoler for å sikre godt samarbeid, kompetansemiljø og godt opplæringstilbud for tegnspråklige elever på tvers av kommunene.

Bakgrunn for forslaget

Det er svært stor variasjon mellom kommunene i hvordan de velger å bygge et tegnspråklig opplæringstilbud. Ansvar for hele opplæringstilbud for tegnspråklige barn er nå flyttet fra staten og ut til kommunene, uavhengig av deres kompetanse og ressurser. Noen kommuner har mange tegnspråklige barn mens andre bare har én, hvilket gjør det vanskelig å opprettholde et godt opplæringstilbud i alle kommuner. Stram økonomi og mangel på kunnskap om tegnspråk og tegnspråklige barn gjør at kommuner avslår å kjøpe tjenester av nærliggende kommuner med tegnspråklig opplæringstilbud.

Nærskoleprinsippet virker mot sin hensikt når døve og hørselshemmede barn blir sosialt og språklig isolert i hver sin barnehage eller skole. Foreldrene klager og anker uten å få gjennomslag, og deres sak blir trenert i kommunene. Det er kjent at språk er kritisk i de to første årene av barnets liv, men vi ser at flere barn får tegnspråk først når de er to til fire år. Da er språkutviklingen allerede forsinket og beskrives som *språklig deprivasjon*, eller språklig frarøving. Konsekvensen er at barnet får problemer med å forstå og å uttrykke seg, blir sliten, trekker seg bort fra fellesskapet, og med det blir isolerte og får helseproblemer. Språklig deprivasjon kan føre til feildiagnostisering, som ADHD grunnet uro hos barnet. Derfor er det så viktig med et godt språkmiljø. Det holder ikke med noen voksne som kan litt eller mye tegnspråk, barnet må også få kommunisere med andre barn og utvikle seg gjennom lek og læring.

Tegnspråklige barn og unge har i dag lovfestede rettigheter i den norske loven, men mange opplever at det bare fungerer på papiret. Opplæringsloven §2-6 sier at "Elevar som har teiknspråk som førstespråk eller som etter sakkunnig vurdering har behov for slik opplæring, har rett til grunnskoleopplæring i og på teiknspråk." Det innebærer at tegnspråkkyndige fagpersoner som pedagoger skal gi elevene opplæring i tegnspråk, og undervise dem i fagene på tegnspråk. Ved paragraf 2-6 skal også de fire læreplanene som norsk for

hørselshemmede, tegnspråk, drama og rytmikk og engelsk for hørselshemmede følges. Dette skulle sikre elevene retten til opplæring i og på tegnspråk i sin nærscole.

Det er flere faktorer som har vist seg å være særlig utfordrende:

1. Tegnspråklige pedagoger er blitt en mangelvare: Det er kamp om å rekruttere og skaffe slik kompetanse, spesielt utfordrende er det på små tettsteder. Mange kommuner sender sine ansatte på mindre kurs eller årsstudium i tegnspråk, for å imøtekomme paragrafen. Intensjonen er god, men det er ikke tilstrekkelig til å undervise i og på tegnspråk om man verken behersker språket flytende eller har inngående kunnskap om pensumet i læreplanene.
2. Språkutvikling skjer i samhandling med andre: For et tegnspråklig hørselshemmet barn betyr det at omgivelsene rundt må beherske tegnspråk. Språkinnlæring skjer ikke kun i faglige sammenhenger, mye av den viktige praten skjer i de sosiale arenaene. For eksempel fritidsinteresser, sosiale hendelser, planlegging og avtaler om hva som skjer utenfor skolen. Hørselshemmede barn mangler ofte muligheten til å få med seg de sosiale relasjonene og småpratningen, nettopp fordi de ikke hører hva som blir sagt. Derfor mister de den livsviktige sosiale og tilfeldige læringen som skjer i interaksjon mellom mennesker. Slik læring skjer gjennom språk, og især språk man har full tilgang til. Å ha delvis tilgang til språk man ikke behersker fullt ut grunnet manglende hørsel, noe oppfattelse i norsk tale, litt tegnspråk fra tolk eller lærer med lave ferdigheter i tegnspråk kan føre til sosial isolasjon og mangelfull språkutvikling.
3. Det ble ikke utført konsekvensutredning før stenging av døveskolene: Døveskolene var et alternativ tilbud som ga barna flere valgmuligheter. Barna kunne velge mellom dagplass eller heltidsplass, og hadde tilgang til språkarena og tegnspråklige venner de kunne møte i fritiden. Kommunene har i dag ansvaret for hele opplæringstilbudet til døve og hørselshemmede elever, og mange av disse kommuniserer ikke med andre kommuner eller Statped. Mange foreldre opplever motstand i kommunen sin og må kjempe i klagesystemet. Barna står uten valgmuligheter, og psykologer varsler om økende psykisk uhelse.

Når det gjelder tegnspråkopplæring i barnehagen, er paragrafen i barnehagen relativt ny (år 2016) og mangler praksis. Rammeplanen beskriver heller ikke hvordan tegnspråkopplæring skal være, kun at "barnehagen skal anerkjenne og verdsette barnas ulike kommunikasjonsuttrykk og språk, herunder tegnspråk.". Det gjør at kommunene står fritt til å utforme tilbudets innhold, og mange gir et tilbud som egentlig er tegn til tale og ikke tegnspråk. Men det jobbes med saken, en utdanning for tegnspråklige barnehagelærere er under utvikling.

Den tegnspråklige barnehagen og skolen

En tegnspråklig barnehage er en barnehage som anerkjenner tegnspråk og har tegnspråk som et av hovedspråkene. Barnehagen har universell utforming og er inkluderende. Barnehagen har tilrettelagte barnegrupper med tegnspråk som hovedspråk, for å tilby et godt språkmiljø med gode språkmodeller. Målet her er å oppfylle tegnspråklige barns rettigheter i barnehageloven §38 om rett til tegnspråkopplæring, der språklæring blir gitt av personell som behersker tegnspråk flytende. Barnehagen skal også oppfylle barns rett til et trygt og godt psykososialt barnehagemiljø etter barnehageloven §42 og bidra til trivsel, vennskap og lek.

Barnehagen tilbyr også tegnspråkopplæring til øvrige barn og ansatte gjennom lek og læring. Barnehagen skal ha knutepunktsfunksjon.

En tegnspråklig skole er en skole som anerkjenner tegnspråk og har tegnspråk som et av undervisningsspråkene. Skolen har universell utforming og er inkluderende. Skolen har tegnspråklige undervisningsklasser for å tilby et godt språkmiljø med gode språkmodeller. Målet her er å oppfylle tegnspråklige elevers rettigheter i opplæringsloven §2-6 om rett til opplæring i og på tegnspråk, der undervisningen blir gitt av lærere og annet personell som behersker tegnspråk flytende. Skolen skal også oppfylle elevenes rett til et godt psykososialt miljø etter opplæringsloven § 9a–1 og positivt fremme helse, trivsel og læring. Skolen tilbyr også tegnspråkopplæring til øvrige elever og lærere gjennom fremmedspråkfaget og andre opplegg. Skolen skal ha knutepunktsfunksjon.

Fylkeskommunen får det overordnede ansvaret

Fylkeskommunene skal ha det koordinerende og økonomiske ansvaret for ordningen i samarbeid med vertskommunene, og sørge for godt samarbeid på tvers av kommunene uavhengig av kommuneøkonomi. Staten skal tildele fylkeskommunene midler til formålet. De tegnspråklige barnehagene og skolene skal være tilknyttet hverandre og helst ligge i kort avstand for å styrke samarbeidet om språkmiljø og kompetansemiljø.

Ved at fylket har ansvaret for den faglige og språklige opplæringen, kan miljø igjen oppstå på bestemte lokale skoler innad i fylkeskommunen, der det er ulike tilbud gitt fylkets ulike geografiske demografi. Det er derfor vi mener at tegnspråklig tilbud bør ligge på fylkesnivå og sikres økonomisk støtte fra stat. Det er forskjeller på Troms og Oslo i henhold til geografi, og med det også hvordan tilbud kan utformes best mulig for barna det gjelder.

Fag og språkmiljøet som opprettes i den enkelte fylkeskommunen, skal også bistå den enkelte nærskolen med tegnspråklige elever. Slik som det er nå er det variert hva den enkelte kommune eller skole klarer å få tak i av kvalifisert kompetanse, og når den først er ervervet, er barna ferdig i barnehagen eller skolen. Eller stillingene er for små til at folk med kvalifisert kompetanse vil ha jobb. En annen problemstilling er økonomi, det koster mer for de enkelte skolene å ha en lærer pr en elev, enn at fylkeskommunen har lærere og andre kompetente fagpersoner med språkkompetanse i tegnspråk og kompetanse om hørsel i form av tilrettelegging, psykisk helse og annet. Det vil være fagpersoner som kan bruke hverandres kompetanse for å sikre godt tilbud for den enkelte elev. Det vil si et system som ivaretar individet på individets premisser. Vi mener det vil bidra til flere valgmuligheter for det enkelte individet.

Statped har en rådgivende rolle og har deltidstilbud for elever som kan samles (4-6 ganger i året) for tegnspråkopplæring. Det er ment som et supplement til nærskolen og forutsetter at nærskolen har et godt nok tilbud. Men som tidligere nevnt er det ikke tilstrekkelig for språkutviklingen å møtes i mindre perioder, og vi kan ikke lene oss på dette deltidstilbudet alene for å sikre barnas rettigheter.

Fordeler med ordningen er å gi god tilgang på tegnspråk uavhengig av hvilken del av landet man bor i. Barna kan få oppleve et sterkt barnefelleskap, foreldrene får en arena for erfaringsutveksling og familiene får et godt miljø for språklæring til både voksne og barn. Ordningen danner grunnlag for et styrket og tverrfaglig kompetansemiljø som kommunene vil dra nytte av. Kommuner som mangler tilbud for tegnspråklige barn, kan kontakte fylkeskommunen for veiledning og tjenester.

Flytting

Tilflyttingen er noe som skjer i dag, vi hører om familier som velger å flytte nærmere tegnspråkmiljøet fordi de ser at det er til barnets beste, og de har ingen alternativer i bostedskommunen. Vi ønsker ikke å tvinge frem flytting, tvert imot ønsker vi å unngå flytting eller gjøre flytteavstanden kortere og lettere for familiene det gjelder. Vi viser til medieopplaget om familien fra Narvik som flyttet helt til Trondheim som har tegnspråklig barnehage- og skoletilbud. Hadde det vært et godt tilbud i Tromsø, ville det blitt kun noen timers kjøring til slektningene i Narvik. Vi kjenner også til en familie bosatt i en annen kommune som måtte leie leilighet i Oslo for å få plass i Oslo kommunes tegnspråklig barnehage. Å satse på flere tegnspråklige barnehager og skoler vil derfor kunne redusere tilflytting.

Dagens modell

Det er i dag flere ulike modeller for tegnspråktilbud eller hørselstilbud i barnehager og skoler landet rundt, hvor familiene kan velge å benytte dagplass eller heltid. Kvaliteten varierer noe hos disse, men med styrket kompetansemiljø og samarbeid kan kvaliteten heves for alle.

Vi vil understreke at forslaget er ikke å få tilbake det samme gamle systemet for døveskoler slik som det var før nedleggelsene, men at man igjen løfter opp tegnspråk og fagmiljøkompetanse på et systemnivå. Det for å kunne tilrettelegge sterkere på individnivå ved å opprette flere valgmuligheter for barn som trenger større språkmiljøer å være seg selv i. Skoler som Auglend i Stavanger legger opp slik at elevene kan velge hvilke fag de ønsker å følge på tegnspråk eller norsk. Noen fag kan være felles, som heimkunnskap. Det viktigste her er at barna føler seg trygge og inkluderte.

SV har kjempet lenge for integrering av barn med funksjonsvariasjon og at barna skal få gå på nærskolen. Men fordi døve og hørselshemmede barn er en liten gruppe med ulike og individuelle ønsker og behov, får de ofte feil opplæringstilbud og integreringspolitikken kommer på kollisjonskurs. Vi ønsker med dette forslaget å endre integreringen til å fungere inkluderende på barnas premisser, uansett hvor i landet man bor.